

Suomi toisena kielenä -opetussuunnitelma

Seinäjoen kaupungin varhaiskasvatus ja esiopetus

SISÄLTÖ

SAATTEEKSI.....	3
1 MONIKULTTUURISUUS VARHAISKASVATUKSESSA.....	4
1.1 Perheen kulttuuritaustaan perehtyminen.....	5
1.2 Kasvatuskumppanuus.....	5
1.3 Lapsen oman äidinkielen merkitys ja oman äidinkielen tukeminen	6
2 SUOMI TOISENA KIELENÄ -OPETUS	7
2.1 Lapsen kielen ja puheen kehitys	8
2.2 Suomi toisena kielenä sisällöt ja osa-alueet.....	10
2.3 Kielitason kartoitus, havainnointi, arviointi sekä dokumentointi	11
2.4 Oppimisympäristö.....	11
2.5 Kasvattajan rooli toisen kielen oppimisessa	12
2.6 Tavoitteet suomi toisena kielenä opetukseen.....	13
3 S2-TUOKIOT	14
4 KÄYTÄNNÖN APUKEINOJA.....	15
5 KÄSITTEISTÖÄ.....	17
6 KIRJALLISUUTTA JA LINKKIVINKKEJÄ.....	18
LÄHTEET.....	20
LIITTEET	
Liite 1 Traumaattisen kriisin vaiheet (pakolaiset)	
Liite 2 Kulttuurishokin vaiheet	
Liite 3 Yleisimpiä vieraita kulttuureja sekä niihin liittyviä uskontoja Etelä-Pohjanmaalla	

SAATTEEKSI

Seinäjoen varhaiskasvatuksessa on huomattu, että Seinäjoelle olisi oleellista tehdä suomi toisena kielenä -opetussuunnitelma. Seinäjoella maahanmuuttajien määrä on lisääntymässä ja maahanmuuttajataustaisia lapsia tulee enemmän myös varhaiskasvatuksen piiriin. Tämä opetussuunnitelma on tehty vuonna 2012 osana opinnäytetyötä. Tekijä on sosionomiopiskelija Petra Rantanen. Seinäjoen varhaiskasvatuksella on oikeudet muokata ja päivittää suunnitelmaa tarvittaessa.

Maahanmuuttajalla tarkoitetaan henkilöä, joka on muuttanut toisesta maasta Suomeen asumaan. Maahanmuuttajataustaisen lapsen toinen tai molemmat vanhemmista tai isovanhemmista ovat maahanmuuttajia. Maahanmuuttajataustainen lapsi ei puhu äidinkielenään suomea, ruotsia, saamea, romanian tai viittomakieltä. Maahanmuuttajataustainen lapsi on saattanut syntyä Suomessa, eikä täten ole suoranaisesti maahanmuuttaja.

Suunnitelman on tarkoitus antaa käytännön työkaluja ja apua kaikille varhaiskasvatuksen toimijoille. Lisäksi suunnitelman on tarkoitus herättää työntekijät miettimään omaa suhtautumistaan maahanmuuttajataustaisiin lapsiin ja perheisiin. Tavoitteena on, että jokainen varhaiskasvatuksessa työskentelevä ottaa huomioon maahanmuuttajataustaisen lapsen sekä perheen, ja ottaa vastuuta myös lapsen suomen kielen oppimisesta. On tärkeää, että kaikki varhaiskasvatuksessa toimivat osallistuvat maahanmuuttajataustaisten perheiden ja lasten kanssa tehtävään työhön ja täten auttavat myös kehittämään maahanmuuttajataustaisten perheiden sekä varhaiskasvatuksen onnistunutta yhteistyötä. Jokaisen työntekijän ottaessa vastuuta maahanmuuttajataustaisen lapsen suomen kielen tukemisessa, lapsi oppii tehokkaammin ja oppii luottamaan jokaiseen työntekijään.

Lapsen kotoutuminen Suomeen on tärkeää lapsen hyvinvoinnille. Lapsi tulee maahan, josta hän ei tunne ketään muuta kuin oman perheensä eikä hän ehkä osaa maan kieltä. Varhaiskasvatus auttaa lasta kotoutumaan uuteen maahan. Lapsi oppii kieltä sekä muutoinkin Suomen kulttuuria varhaiskasvatuksen sekä esiopetuksen tukemana. Varhaiskasvatus auttaa omalta osaltaan koko perheen kotoutumista. Varhaiskasvatuksen työntekijä voi olla maahanmuuttajataustaisille vanhemmille ainoa ja ensimmäinen suomalainen henkilö, jolle he voivat puhua perheensä tilanteesta.

1 MONIKULTTUURISUUS VARHAISKASVATUKSESSA

Valtakunnallisesti YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksessa, varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa sekä esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa määritellään se, että jokainen lapsi on tasa-arvoinen hänen kulttuuritaustastaan huolimatta. Myös Seinäjoen kaupungin varhaiskasvatuksen kuntasuunnitelmassa sekä esiopetuksen oppimissuunnitelmassa on maininta maahanmuuttajataustaisista lapsista ja heidän kanssaan toimimisesta. Maahanmuuttajataustaiset lapset otetaan siis huomioon Seinäjoen varhaiskasvatuksessa ja heidän sosiaalisia taitoja tuetaan.

Maahanmuuttajataustaiset perheet ovat muutoksen keskellä ja ensimmäinen suomalainen henkilö, jonka kanssa perhe voi keskustella tilanteestaan, saattaa olla joku varhaiskasvatuksen työntekijä. Suomeen muuttaneet maahanmuuttajat tarvitsevat yleensä tukea uuteen elämäntilanteeseensa. Kielitaidottomuus tuo perheelle epävarmuutta ja sen vuoksi onkin tärkeää käyttää tulkkia, jotta asiat tulevat ymmärretyksi paremmin puolin ja toisin. Tulee muistaa, että maahanmuuttajataustaisilla perheillä on paljon opittavaa suomalaisesta kulttuurista suomen kielen lisäksi. Kieli on osa kulttuuria, mutta siihen kuuluu paljon muutakin. Varhaiskasvatuksen henkilöstö voi auttaa ja tukea perhettä verkostoitumaan myös muihin, esimerkiksi neuvolaan ja erilaisiin harrastustoimintoihin tai kerhoihin.

Toisesta maasta tullut perhe tuo mukanaan sellaisia kulttuurillisia arvoja sekä tapoja, jotka ovat heille ominaisia ja tärkeitä. Arvoja ja tapoja joihin he ovat oppineet. On tärkeää kohdata perhe sellaisena kuin se on. Perhe on saattanut kokea hyvinkin raskaita asioita elämänsä varrella ja heidän elämäntilannettaan tulee kunnioittaa. Maahanmuuttajataustaiset perheet tulisi kohdata avoimin ja positiivisin mielin. Näin työntekijä, sekä koko työyhteisö voivat saada paljon maahanmuuttajataustaisilta perheitä ja hyvälle kasvatuskumppanuudelle annetaan mahdollisuus muodostua. On myös hyvä muistaa, että maahanmuuttajataustaisessa perheessä toinen vanhemmista voi olla Suomessa syntynyt ja toinen maahanmuuttaja.

1.1 Perheen kulttuuritaustaan perehtyminen

On tärkeää, että varhaiskasvatuksen työntekijät perehtyvät paremmin siihen kulttuuriin, josta lapsi tai perhe on tulossa. Kun kulttuuriin ja maan tilanteeseen on perehtynyt jo etukäteen, on helpompi ymmärtää lapsen ja perheen tilannetta sekä tuntemuksia. Myös kulttuuriin kuuluvista yleisistä tavoista ja arvoista on hyvä tietää ainakin vähän, ennen lapsen ja perheen päivähoitoon tuloa. Jokaisen kasvattajan, joka on lapsen tai perheen kanssa tekemisissä, tulisi tietää heidän kulttuuristaan edes jotain. Kuitenkin aina on muistettava lasten ja perheiden yksilöllisyys.

1.2 Kasvatuskumppanuus

Seinäjoella kasvatuskumppanuudella tarkoitetaan vanhempien ja kasvattajien tietoista sitoutumista toimimaan yhdessä yhteistyössä lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemisessa (Meirän vasu 2007, 9). Maahanmuuttajataustaisten perheiden kanssa yhteisen kielen puute muodostaa usein ongelmia. Tämän vuoksi on erittäin tärkeää tilata aina tulkki tarvittaessa yhteisiin ennalta sovittuihin keskusteluihin. (Järvenpään suomi toisena kielenä -opetussuunnitelma 2011, 7.)

Kasvattajien tulee tiedostaa oma asennoituminen muita kulttuureja kohtaan. Kasvattajan on hyvä esittää itselleen esimerkiksi seuraavat kysymykset: Kuinka minä suhtaudun maahanmuuttajataustaisiin ihmisiin? Olenko rasistinen? Onko oma kulttuurini ainoa "oikea" kulttuuri? Osaanko arvostaa muiden kulttuureita vai tuonko kokoajan esille vain oman kulttuurini arvoja sekä tapoja tehdä asioita? Avoimuus ja eri kulttuurien tuntemus tuo kasvattajalle ymmärrystä ja suurimmilta väärinkäsityksiltä välttyään. (Järvenpään suomi toisena kielenä -opetussuunnitelma 2011, 7.) Tulee myös muistaa, että maahanmuuttajataustaisille perheille on tärkeää antaa tukea sekä apua, koska he ovat tulleet vieraaseen maahan ja kulttuuri saattaa olla täysin erilainen kuin heidän kotimaassaan. Perheiden puolesta ei kuitenkaan saa tehdä asioita, koska perheiden on opittava toimimaan myös itse suomalaisessa yhteiskunnassa.

Erilaisista suomalaiseen kulttuuriin kuuluvista tavoista ja toiminnoista on tärkeää keskustella perheen kanssa. Tarvittaessa lapsille järjestetään vaihtoehtoista toimintaa, mikäli perheen toive on, että lapsi ei osallistu tiettyyn toimintaan. Tärkeää on, että

perheelle tulee tunne, että heidän uskontoaan ja vakaumuksiaan kunnioitetaan. Vanhempia voi pyytää tulemaan lapsen päivähoitoon kertomaan heidän kulttuuristaan ja esittelemään omaa kulttuuriaan esimerkiksi ruokaan tai musiikkiin liittyen. Näin lapsi tuntee, ettei hänen tarvitse hävetä omaa kulttuuriaan, päinvastoin siitä kuuluu olla ylpeä. Maahanmuuttajataustaisten perheiden kohtaamista ei tule pelätä eikä heidän kanssaan saa myöskään luovuttaa, vaikka tuntuisikin siltä, että yhteisen ymmärryksen saavuttaminen on vaikeaa. Vanhempien ja lapsen kanssa tulee rohkeasti keskustella. Yleisesti vanhemmat ovat vain iloisia ja tyytyväisiä, kun työntekijät ottavat heihin rohkeasti ja aktiivisesti kontaktia. Myös vanhemmat oppivat paremmin suomen kieltä sekä suomen kulttuuria, kun heidän kanssaan tehdään yhteistyötä.

1.3 Lapsen oman äidinkielen merkitys ja oman äidinkielen tukeminen

Lapsen oman äidinkielen taito luo pohjaa myös toisen kielen oppimiselle. On ensiarvoisen tärkeää, että lapsi oppii oman äidinkieltensä hyvin. Opittuaan äidinkieltensä perustaidot, pystyy lapsi opettelemaan suomen kieltä toisena kielenään. Oman äidinkielen oppiminen ja sen ylläpitäminen jää varhaiskasvatuksessa pääosin vanhempien vastuulle. Vanhempia kannustetaan puhumaan kotona omaa äidinkieltään. Mikäli lapsi ei opi omaa äidinkieltään hyvin, on vaarana, että siteet omiin vanhempiin sekä kulttuuriin heikkenevät merkittävästi. Jos päivähoitopaikassa on useampi samaa kieltä äidinkielenään puhuvaa, olisi tärkeää, että heidät sijoitettaisiin samoihin ryhmiin. Näin myös varhaiskasvatuksessa ylläpidetään lapsen omaa äidinkieltä. (Kivijärvi 2011, 246 - 254.) Lisäksi lapsi itse tai lapsen vanhemmat voivat tulla opettamaan hoitopaikkaan muutamia perussanoja sekä mahdollisesti lyhyitä lauseita heidän äidinkielellään. Myös hoitopaikan kasvattajat voivat etsiä ja opetella joitakin tärkeimpiä sanoja lapsen omalla äidinkielellä. Lapselle on helpompi lähteä opettamaan suomen kieltä, kun kasvattajalla on tukenaan myös joitakin lapsen omalla äidinkielellä olevia sanoja.

2 SUOMI TOISENA KIELENÄ -OPETUS

Suomen kielen kehityksen tukeminen on varhaiskasvatuksessa jokaisen vastuulla. Ensisijaisessa vastuussa suomi toisena kielenä -toiminnan ja maahanmuuttajataustaisen lapsen suomen kielen oppimisessa on yksikön johtaja/vastaava. Tämän jälkeen vastuu siirtyy erityisesti ryhmän päiväkodinopettajalle. Kuitenkin vastuu on kaikilla ja jokaisen varhaiskasvatuksessa työskentelevän tulee tukea maahanmuuttajataustaisen lapsen suomen kielen taitoa.

Suomen kieltä opetellaan erityisesti siihen tarkoitetuissa S2-toimintatuokioissa/-ryhmissä. Suurin osa kielestä opitaan kuitenkin arjen keskellä lapsen kanssa keskustellen ja hänelle mallia näyttäen. Ohjattujen suomi toisena kielenä -tuokioiden lisäksi arjen kohtaamiset lapsen kanssa ovat siis ensiarvoisen tärkeitä. Jotta lapsi ymmärtäisi paremmin ja oppisi suomen kieltä, tulee kasvattajan käyttää paljon kuvia hyödyksi, näyttää mallia, toistaa sekä puhua selkeästi ja lyhyesti.

Suomi toisena kielenä -opetuksessa tulee muistaa käyttää hyödyksi lapselle ominaista tapaa oppia. Lapsi oppii parhaiten leikin ja toiminnallisuuden kautta. Arjen toiminnassa tulee muistaa, että toiminta tukisi lapsen suomen kielen oppimista laadittujen tavoitteiden suunnassa. Lapsen suomen kielen tukeminen arjessa, S2-tuokiot sekä yksilöopetus tukevat kaikki yhdessä lapsen suomen kielen oppimista.

Tavoitteena suomi toisena kielenä opetuksessa on varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa maahanmuuttajataustaisen lapsen toiminnallisen kaksikielisyyden kehittyminen. Tällöin lapsi osaa käyttää kahta kieltä ja kykenee vaihtamaan niitä automaattisesti tilanteen mukaan. (Kivijärvi 2011, 254 - 255.) Toisen kielen oppimisessa tulee ottaa huomioon toisen kielen oppimisen oppimisprosessi. Oppimisprosessi ei etene iän mukaan vaan taitojen kehittymisen mukaan.

Oppimisprosessi:

1. vaihe

- Lapsi puhuu vain omalla äidinkielellään
- Lapsi harjoittelee mielessään sekä toistaa ja matkii kuulemaansa
- Lapsista osa havaitsee eri kieliä ympäristössään aktiivisesti, mutta ovat itse hiljaa
- Tämä vaihe kestää muutamasta viikosta mahdollisesti yli vuoteen

2. vaihe

- Lapsi alkaa kommunikoida ei-kielellisesti
- Lapsi kiinnittää toisen huomion itseensä
- Lapsi pyytää asioita sekä jäljittelee ei-kielellisin keinoin
- Lapsi saattaa olla puhumatta mitään
- Lapsi havainnoi ja kartuttaa aktiivisesti uutta kieltä
- Lapsi harjoittelee hiljaisesti uusia asioita

3. vaihe

- Lapsi alkaa käyttää suomen kieltä julkisesti
- Kieliopillisesti kieli ei suju oikein, lapsi käyttää tilannesidonnaisia fraaseja, lyhyitä lauseita sekä yksinkertaisia muotoja

4. vaihe

- Peruskommunikointitaidot on omaksuttu
- Ilmaisut ovat edelleen lyhyitä, mutta täsmällisempiä
- Lapsi kykenee melko hyvin kommunikoimaan suomen kiellä
- Lapsi on omaksunut suomen kielen tärkeimmät säännöt

Lähde: Sakko, S. 2012

2.1 Lapsen kielen ja puheen kehitys

Maahanmuuttajataustaista lasta voidaan ajatella suomalaisena lapsena, joka opettelee puhumaan. Pääosin maahanmuuttajataustaisen lapsen suomen kielen ja puheen kehitys etenee samalla lailla kuin suomalaisenkin puhumaan oppivan lapsen kieli. Joitakin eroja suomen kielen oppimiseen voi tuoda lapsen oman äidinkielen rakenne sekä kulttuurilliset erot. Tieto siitä, missä taitovaiheessa lapsi on omassa äidinkielessään menossa, helpottaa myös suomen kielen opettamista sekä tukemista.

Lapsen kielen ja puheen kehitys ennen kouluikää

Ikä: 0-1 v.	Monipuolista jokeltelua Kyky käyttää eleitä ilmaisun tukena 10 - 30 merkityksellistä sanaa <ul style="list-style-type: none"> ▪ sanaston ymmärtäminen on kehittyneempää kuin tuottaminen ▪ symbolisia leikkitoimintoja.
1-2 v.	Ymmärtää pieniä lauseita ja kehotuksia (osoittaa esineitä, ojentaa esineen pyydettyäessä) Yli 250 merkityksellistä sanaa (yksilöllinen vaihtelu 0 - 600 sanaa) <ul style="list-style-type: none"> ▪ sanayhdistelmiä, jotka taipuvat Lapsi oppii noin 10 uutta sanaa päivässä <ul style="list-style-type: none"> ▪ substantiivien ja verbien osuus määrällisesti suurin ▪ adjektiivit, pronominit ja partikkelit yleistyvät Puheessa esiintyy taivutusmuotoja <ul style="list-style-type: none"> ▪ preesens- ja imperfektimuotoja ▪ monikon tunnus ja genetiivi ▪ partitiivi, sisä- ja ulkopaikallissijoja Lapset käyttävät myös ´omatekoisia´ muotoja ja taivutuksia Kiinnostus puheeseen ja kuunteluun
3 v.	Puhe lähes kokonaan ymmärrettävää Monisanaisia lauseita Apuverbin käyttöä, eri aikamuotoja, verbin taivuttamista eri persoonissa Käsky-, kielto- ja kysymyslauseita Esineiden paikkaa osoittavia määreitä Adjektiivien vertailuasteiden käyttöä Kielellisen tietoisuuden alku: sana- ja loruleikit Ymmärtää arkikieltä, kuuntelee pieniä kertomuksia Puheessa voi ilmetä lievää takertelua tai sujumattomuutta
4-5 v.	Eri sanaluokan sanoja esiintyy samassa suhteessa kuin aikuisen arkipuheessa Kertoo tarinoita, satuilee Lapsi hallitsee sanojen taivutusta ja lauseiden muodostamista koskevat perussäännöt <ul style="list-style-type: none"> ▪ omatekoisten taivutusten väheneminen Ilmaisujen tarkentuminen tulee esille <ul style="list-style-type: none"> ▪ ajan ilmaisuissa ▪ paikan ja sijainnin kuvauksessa ▪ esineiden ja asioiden laadullisessa tarkastelussa (koko, määrä, väri, muoto) Ymmärtää ja käyttää monipuolista ja sujuvaa kieltä
6-7 v.	Lapsi hallitsee noin 14 000 sanaa, sanojen ääntäminen on yleiskielen mukaista Lapsen puhe on selkeää ja rakenteellisesti oikeaa Lapsi nimeää sujuvasti esineitä ja symboleja Foneemisen tietoisuuden kehittyminen <ul style="list-style-type: none"> ▪ lapsi oivaltaa vähitellen, että sanat muodostuvat erillisistä äänneistä ▪ havaitsee sanojen äänne-eroja ▪ oppii yhdistämään, poistamaan, lisäämään ja laskemaan äänneitä Vuorovaikutuksen perustaitojen omaksuminen <ul style="list-style-type: none"> ▪ lapsi keskittyy kuuntelemaan puhetta ▪ esittää kysymyksiä kuulemastaan ▪ vastaa kysymyksiin, puhuu vuorotellen ▪ toimii annettujen ohjeiden mukaisesti Ymmärtää jo pitkiä lauseita ja käsitteellistä kieltä

Lähde: Lyytinen, Lastentarha-lehti 1/ 2002. Lapsen kielenkehitys ennen kouluikää

2.2 Suomi toisena kielenä sisällöt ja osa-alueet

Kielen osa-alueisiin kuuluvat kuullun ymmärtäminen, puheen tuottaminen, luetun ymmärtäminen, kielen rakenne sekä lukemis- ja kirjoittamisvalmiudet. Kielitaito voi olla lapsella hyvin eritasoista eri osa-alueilla. Oppiminen voi aluksi olla hidasta. Kielen opettelussa kerrataan jo opittua sekä syvennetään ja laajennetaan lapsen suomen kieltä. Opetuksen suunnittelussa tukena on tieto siitä, mikä lapsen kielitaso on hänen omassa äidinkielessään. Suomen kielen opetuksessa sekä tukemisessa on hyvä lähteä liikkeelle lapsesta itsestään ja sanoittaa eri kehonosia, aisteja ja tunnetiloja. Sen jälkeen kartoitetaan perheeseen ja kotiin liittyviä asioita, kuten perheenjäsenet, sukulaiset, huoneet ja huonekalut. Tämän jälkeen laajennetaan entisestään sanastoa lähiympäristöön ja päiväkotiin kuuluvilla sanoilla. Eri teemat sanastoa opetellessa limittyvät toisiinsa ja niiden käyttö tulee olla joustavaa.

Opetuksen sisältöjen aiheet ovat läheisesti suomalaiseen kulttuuriin liittyviä ja siten myös auttavat lasta kotoutumaan Suomeen. Sanastoja opetellessa tulee käyttää sanoista erilaisia taivutusmuotoja, ylä- ja alakäsitteitä sekä muodostaa kaikenlaisia lauseita (myös kysymyslauseita). Sanastoja opetellessa sanoja tulee siis käyttää hyvin monipuolisesti ja sanastoa laajentaa lapsen kielen kehittyessä. Tarkoituksena on, että lapsi oppisi perussanastoa ja käyttäisi sitä luontevasti eri tilanteissa. Kielenkäytössä on hyvä aloittaa erilaista tekemistä kuvaavista sanoista sekä adjektiiveista. Adjektiivien jälkeen keskitytään toimintaohjeiden noudattamiseen, kertovaan puheeseen sekä kysymyksiin. Aina tulee muistaa, että jokainen lapsi on yksilö ja yksi voi oppia jonkin asian nopeammin kuin toinen ja kielitaidon tukemisessa tulee edetä jokaisen lapsen kohdalla yksilöllisesti. Lapsi voi oppia nopeasti päivähoidossa yleisimmin käytetyt sanat ja lauseet, mutta lapsen kielen kehitys ei ole kuitenkaan edennyt arjen selviytymiskieltä pidemmälle. Tämän vuoksi onkin tärkeää havainnoida ja arvioida lapsen suomen kielen taitoa säännöllisesti ja jatkaa suomen kielen opettelua sekä tukemista jatkuvasti, jotta lapsi saavuttaisi syvällisen, akateemisen ja opiskeluun riittävän suomen kielen taidon. Tämä kestää yleensä viidestä seitsemään vuotta. (Helsingin kaupungin päivähoidon suomi toisena kielenä (S2) -suunnitelma 2005; 14 - 15; Järvenpään suomi toisena kielenä -opetussuunnitelma 2011, 9.)

2.3 Kielitason kartoitus, havainnointi, arviointi sekä dokumentointi

Maahanmuuttajataustaisen lapsen säännöllinen sekä monipuolinen kielen havainnointi ja arviointi on tärkeää, jotta tiedetään mikä lapsen kielitaito eri vaiheissa on, ja miten taidot kehittyvät. Lapsen suomen kielen kielitason kartoituksessa voidaan käyttää monia eri työkaluja. Yleisin näistä on Kettu -testi. Kettu -testi tehdään kun lapsi on ollut kuusi kuukautta varhaiskasvatuksessa. Testin lisäksi tärkeä apu kielitason kartoituksessa on havainnointi. Lapsen jokapäiväistä toimintaa ja hänen suomen kielen käyttöänsä havainnoidaan. Lapsen kanssa kahden kesken keskustellessa saadaan myös paljon tietoa siitä, mikä hänen kielitaitonsa on. Arvioinnissa on tärkeää antaa lapselle positiivista palautetta, jotta hänen myönteinen kuva itsestään oppijana kehittyi.

Kielen arvioinnissa tulee ottaa huomioon kielen eri osa-alueet. Osa-alueet on esitelty edellisen Suomi toisena kielenä osa-alueet otsikon alla. Tulee muistaa, että arvioinnin ja havainnoinnin tuloksena saatua maahanmuuttajataustaisen lapsen kielitaitoa ei tule verrata muiden samankäisten lasten kielitaitoon. Arvioinnin ja havainnoinnin on tarkoitus antaa vanhemmille, lapselle itselleen, kasvattajille sekä seuraaville kasvattajille ja opettajille tietoa lapsen sen hetkisestä suomen kielen taidosta ja oppimisesta. (Järvenpään suomi toisena kielenä -opetussuunnitelma 2011, 17.)

Dokumentointiin käytetään lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa, esiopetussuunnitelmaa sekä lapsen henkilökohtaista suomi toisena kielenä -suunnitelmaa. Näiden lisäksi myös lapsen kasvunkansiota käytetään dokumentointiin.

2.4 Oppimisympäristö

Oppimisympäristöön on tärkeää kiinnittää huomiota. Ympäristöllä on suuri vaikutus siihen, kuinka lapsi oppii kieltä. Fyysinen ympäristö tulee rakentaa niin, että se kannustaa lasta puhumaan ja harjoittamaan omaa suomen kieltään. Ympäristössä on hyvä olla paljon kuvia sekä esineitä ja asioita, jotka herättävät lapsen mielenkiinnon. (Helsingin kaupungin päivähoiton suomi toisena kielenä (S2) -suunnitelma 2005, 6.) On huomioitava myös se, että usein maahanmuuttajataustaiset lapset tarvitsevat paljon toiminnallista tekemistä. He eivät jaksa välttämättä istua paikoillaan, jos he eivät ymmärrä kieltä mitä heille puhutaan.

Maahanmuuttajataustaista lasta, joka ei ymmärrä vielä suomen kieltä, ei saa rankaista siitää, ettei hän esimerkiksi jaksaa kuunnella paikoillaan suomeksi kerrottua satua.

Fyysisen ympäristön lisäksi on myös psyykkis-sosiaalinen ympäristö. Psyykkis-sosiaaliseen ympäristöön vaikuttaa se, kuinka kasvattaja toimii vuorovaikutuksessa lapsen kanssa. On tärkeää, että suomen kielen oppiminen on positiivista ja lapsi saa oppimisesta myönteisiä ja iloisia kokemuksia. (Helsingin kaupungin päivähoiton suomi toisena kielenä (S2) -suunnitelma 2005, 6.)

2.5 Kasvattajan rooli toisen kielen oppimisessa

Kasvattajan on tiedostettava se, kuinka hän puhuu suomea toisena kielenä puhuvalle lapselle. Esimerkiksi eteläpohjalaisen murteen käyttöä on syytä miettiä. Lapset oppivat mallista, ja kasvattajien tulee antaa lapselle oikea malli suomen kielestä. Lapsen kanssa harjoitellaan suomen kieltä. Kieleen käytetään erityisesti huomiota S2-tuokioissa, mutta suurimman osan kielestä lapsi oppii arkipäiväisessä kanssakäymisessä ja sen vuoksi kasvattajan on tärkeää tiedostaa se, kuinka maahanmuuttajataustaiselle lapselle puhuu (Kivijärvi 2011, 255).

Kasvattajan on tärkeää rohkaista lasta käyttämään suomen kieltä. Lapselta voi kysellä erilaisia asioita suomeksi aivan arkipäiväisissä tilanteissa. Kasvattajan tulee sanoittaa paljon tekemistään. Esimerkiksi pukeutumistilanteessa ja ruokaillessa sanoitetaan lapselle, mitä puetaan tai mitä syödään. Tekemisen ja asioiden sanoittaminen maahanmuuttajataustaiselle lapselle tulee muistaa joka tilanteessa. Kasvattajan on hyvä antaa lapselle ensin malli ja sen jälkeen kysyä lapselta itseltään.

Niin lapsen kuin vanhemmankin kanssa toimiessa tärkeää on sanaton viestintä. Sanattomaan viestintään on tärkeää kiinnittää huomioita, koska vuorovaikutustilanteessa suurin osa viestinnästä on sanatonta viestintää. Maahanmuuttajataustaisten perheiden ja lasten kanssa sanaton viestintä korostuu entisestään, koska heidän suomen kielensä on heikko, eivätkä he välttämättä ymmärrä aina mitä tarkoitetaan. Sanaton viestintä kertoo myös sen, oletko oikeasti läsnä tilanteessa.

2.6 Tavoitteet suomi toisena kielenä opetukseen

Tavoitteena varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa kielenkehityksen osa-alueella maahanmuuttajataustaisilla lapsilla on toiminnallinen kaksikielisyys. Tämä tarkoittaa sitä, että lapsi pystyy ymmärtämään sekä ajattelemaan kahdella kielellä ja automaattisesti vaihtamaan kieltä toiseen. Samantasoista osaamista kielten välillä ei kuitenkaan tarvitse vielä olla. (Halme & Vataja 2011, 21.)

Suomi toisena kielenä -opetuksen yleiset tavoitteet on jaettu neljään eri vuositason. Taustalla on oletus siitä, että lapsi aloittaa varhaiskasvatuksessa kolme vuotta täytettyään ja suomen kielen taito on vähäistä tai sitä ei ole ollenkaan.

1. vuosi

- lapsi tutustuu arjen toiminnassa käytettävään kieleen
- ymmärtää arjessa vastaan tulevia toimintaohjeita
- pystyy ilmaisemaan perustarpeitaan suomen kiellä
- oppii laajan passiivisen sanavaraston suomen kielestä

2. vuosi

- perussanavarasto laajenee sekä syvenee
- lapsi käyttää suomen kieltä aikaisempaa monipuolisemmin
- itseilmaisu rohkaistuu eri tilanteissa

3. vuosi

- kielellinen ilmaisu monipuolistuu sekä rikastuu
- lapsi oppii käyttämään kokonaisia lauseita
- lapsi ymmärtää pidempiä satuja ja kertomuksia ilman kuvia

4. vuosi (esiopetus)

- tavoitteet toiminnalle nousevat esiopetuksen tavoitteista
- lapsi ymmärtää lähes kaiken suomen kielellä puhutut arkipäiväiset asiat
- lapsi ilmaisee tunteitaan suomen kielellä

3 S2-TUOKIOT

S2-tuokioissa voidaan käyttää paljon hyväksi muihin pienryhmätuokioihin tarkoitettuja materiaaleja. Esimerkiksi Kili-kerhon materiaali on hyvä materiaali myös S2-tuokioihin. Tuokioissa on oleellista olla aina samanlainen perusrunko, jotta lapsi tietää aina milloin tuokio alkaa ja milloin loppuu ja mitä suunnilleen seuraavaksi tapahtuu. Tuokiossa on oltava aina selkeä alku ja loppu. Tuokioiden tulee olla myös toiminnallisia, koska lapset eivät jaksakaan istua pitkiä aikoja paikoillaan ja toiminnallisen tekemisen kautta lapsi oppii paremmin. Ryhmät on hyvä pitää pieninä (n. 4-6 lasta). Tuokio ei saa myöskään kestää kovin pitkään, noin 30 minuuttia on hyvä aika. Tuokion tulisi sisältää riittävästi toistoja ja tuokiot tulee järjestää tilassa, joka on rauhallinen. Suomi toisena kielenä -tuokioksi voi nimetä vain sellaista tuokiota, joka on ennalta suunniteltu. (Sakko, S. 24.2.2012)

Seuraavassa esimerkki mahdollisesta tuokiorakenteesta:

1. Aloitus
 - jokin laulu tai loru
 - oma paikka (esim. istuintyyny tai patja)
 - tervehdykset, kysymykset (esim. Kuka sinä olet? Missä sinä asut?)
 - oman nimen tavutus esimerkiksi taputtamalla tai jalkoja tömisyttämällä lattiaan
2. Kertaus
 - esim. Kim-leikki
3. Toiminnallinen osuus
 - paikkaa ilmaisevan sanaston harjoittelua (esim. mene patjan päälle, mene oven viereen)
 - sanallisen ohjeen jälkeen sama ohjeistus myös kuvilla
4. Kielellinen osuus
 - erilaiset riimit, lorut, hokemat
 - käsitteistöä
 - roolileikkejä, pelejä tms.
 - rytmi- sekä kehosoittimien käyttö
5. Lopetus
 - loru tai laulu
 - poistuminen tilasta jollakin hausalla tavalla

4 KÄYTÄNNÖN APUKEINOJA

Kielitason kartoitukseen:

- Arkihavainnointi
- Kettu-testi
- Lumiukko-testi
- Kontrolloitu piirrostarckailu (KPT)/ mukailtu KPT
- Katuman päiväkodin havainnointilomake (esim. Jyväskylän S2-suunnitelmassa)
- Lauran päivä -testi

Arviointi lapsen suomen kielen kielitasosta tulee tehdä vähintään puolen vuoden välein. Kaikki nämä testit ja havainnointilomake ovat saatavilla keltoilta.

Muut:

- Kuvat (esim. papunet.net sivustolta löytyy hyviä)
- Jyväskylän suomi toisena kielenä -opetussuunnitelma (voi tilata Jyväskylän päivähoidon sivuilta: <http://www.jkl.fi/paivahoito/maahanmuuttajat> tai kysy keltoilta)
- Mamu-kansio jokaisen työkoneen R:asemalla jokaisen työntekijän luettavana ja käytettävänä
- Aamu-materiaali (saatavana keltoilta)
- Kili-materiaali (saatavana keltoilta)
- Kuttu, kuvin tuettu leikki (saatavana keltoilta)
- Laululaukku
- Leikkiterapiaryhmät
- Mikä mikä maa -salkut (saatavana keltoilta)
- www.earlylearning.fi (sivustolta voi tilata S2-materiaalia)
- Tulkit
- Keltot

Tulkkeja tulee muistaa käyttää aktiivisesti, mikäli maahanmuuttajataustaisten vanhempien kanssa sovituisissa tapaamisissa on tarvetta. Muista, että aina voit kysyä apua kiertäviltä erityislastentarhanopettajilta, joilla on paljon tietoa ja vinkkejä annettavana.

Pelit ja leikit sekä laulut ja lorut maahanmuuttajataustaisen lapsen kanssa S2-näkökulmasta

Maahanmuuttajataustaisen lapsen kanssa voi pelata lähes kaikkia lapsille tarkoitettuja pelejä myös S2-opetusta ajatellen. Erityisen hyviä ovat erilaiset muistipelit, alias, kim-leikki, tunnekortit ja muutoinkin pelit, joissa voidaan nimetä paljon asioita (esim. värejä, tunnetiloja, eläimiä, tekemistä jne.). Vain mielikuvitus on rajana, kun mietitään pelejä ja leikkejä, jotka sopivat myös S2-opetukseen. Mikäli jonkun pelin tai leikin säännöt eivät suoraan sovi S2-opetukseen, voi sääntöjä muokata niin, että sitä voidaan käyttää myös S2-opetuksessa/-tuokioissa. Lisäksi erilaisia lapsille tarkoitettuja tietokonepelejä voi käyttää hyödyksi edistämään lapsen suomen kielen oppimista. Hyviä tietokonepelejä ovat sellaiset, joissa on paljon toistoa ja peli on suhteellisen yksinkertainen. Tällainen peli voi olla esimerkiksi Ekapeli. Ekapelistä on olemassa versio Ekapeli-Maahanmuuttaja. Ekapeli löytyy osoitteesta *ekapeli.lukimat.fi*.

Myös kaikki lasten laulut sekä lorut sopivat S2-opetukseen. Parhaita lauluja ja loruja ovat sellaiset, joissa on selkeät sanoitukset ja toistoja.

Kirjat S2-näkökulmasta

Lähes mitä vain lastenkirjoja voi lukea myös S2-opetuksessa/-tuokioissa. Parhaimpia kirjoja etenkin alkuvaiheessa ovat kirjat, joissa on paljon kuvia ja vain vähän tekstiä. Kirjan avulla voi myös harjoittaa lapsen suomen kielen oppimista ja puhumista esittämällä lapselle kysymyksiä kirjan kuvista (esim. Missä jänis on? Kuka on oven vieressä? Minkä värinen nalle on?). Satujen lisäksi kirjoista kannattaa käyttää myös erilaisia lapsille suunnattuja kuvasanakirjoja, esimerkiksi:

- Lappalainen, U. Aamu: suomen kielen kuvasanakirja
- Peikert, M. Mikä tämä on?: kuvasanakirja
- Carletti, E. Saaran ja Laurin kuvasanakirja
- Feldman, T. 1000 sanaa: hauska kuvasanakirja

5 KÄSITTEISTÖÄ

Maahanmuuttaja: Henkilö, joka on muuttanut toisesta maasta Suomeen asumaan.

Ulkomaalainen: Henkilö, joka on esimerkiksi turistina, tai asuu Suomessa. Hänellä ei ole suomen kansalaisuutta.

Siirtolainen: Vapaaehtoisesti kotimaastaan Suomeen muuttanut henkilö. Haluaa usein muuttaa puolison, työn tai opiskeluiden vuoksi toiseen maahan.

Pakolainen: Henkilöllä on perusteltu syy pelätä joutuvansa vainotuksi rodun, uskonnon, kansallisuuden, tiettyyn yhteiskuntaluokkaan kuulumisen tai poliittisen mielipiteen johdosta. Hän ei voi saada suojelua omassa maassaan ja tarvitsee kansainvälistä suojelua. Usein pakolaiset lähtevät omasta kotimaastaan sodan, nälänhädän tai ympäristöongelmien vuoksi.

Paluumuuttaja: Henkilö, jolla on suomalaiset sukujuuret tai hän on aiemmin ollut suomalainen.

Maahanmuuttajataustainen lapsi: Lapsi, jonka molemmat tai toinen vanhemmista (tai isovanhemmista) on maahanmuuttaja. Lapsi on voinut muuttaa kotimaastaan Suomeen tai syntyä Suomessa. Lapsi puhuu äidinkielenään jotain muuta kuin suomea, ruotsia, saamea, romaninkieltä tai viittomakieltä.

Perheenyhdistämishjelma: Pakolainen, joka jo asuu Suomessa, saa oleskeluluvan myös aviopuolisolleen sekä alaikäisille lapsilleen. Tällä menettelyllä pyritään siihen, että ydinperhe saisi elää sekä asua yhdessä.

Lähde: Rätty, M. 2002. Maahanmuuttaja asiakkaana.

6 KIRJALLISUUTTA JA LINKKIVINKKEJÄ

KIRJALLISUUTTA

- Arvonen, A. Katva, L. & Nurminen, A. 2010. Maahanmuuttajien oppimisvaikeuksien tunnistaminen. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Eurooppalainen viitekehys: kielten oppimisen, opettamisen ja arvioinnin yhteinen eurooppalainen viitekehys. 2004. Helsinki: WSOY.
- Halme, K. & Vataja A. 2011. Monikulttuurinen varhaiskasvatus ja esiopetus. Helsinki: Tammi.
- Hujala, E. & Turja, L. (toim.). Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus
- Monikulttuurisuus työyhteisössä. Saatavana: <http://estudio.edupoli.fi/moty/index.asp?bid=111&book=MoTy&id=715&kat=Etusivu>
- Monitori-lehti (Maahanmuuttoasioiden ammattilehti, <http://www.monitori-lehti.fi/>).
- Nissilä, L. & Sarlin, H.-M. 2009. Maahanmuuttajien oppimisvaikeudet. Helsinki: Opetushallitus.
- Nissilä, L., Martin, M., Vaarala, H. & Kuukka, I. 2006. Saako olla suomea?: Opas suomi toisena kielenä -opetukseen. Helsinki: Opetushallitus.
- Nissilä, L. (toim.). 2005. KIKE Kielellisen kehityksen diagnosoiva tehtäväsarja suomi toisena kielenä -opetukseen. Helsinki: Opetushallitus.
- Paavola, H. & Talib Mirja-Tytti. 2010. Kulttuurien moninaisuus päiväkodissa ja koulussa. Jyväskylä: PS-kustannus
- Pollari, J. & Koppinen, M.-L. 2011. Maahanmuuttajan kohtaaminen ja opettaminen. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Rätty, M. 2002. Maahanmuuttaja asiakkaana. Helsinki: Tammi.
- Säävälä, M. 2011. Perheet muuttoliikkeessä: Perustietoa maahan muuttaneiden kohtaamiseen. Helsinki: Väestöliitto.
- Torneus, M. 1991. Löytöretki kieleen: lasten kielellisen tietoisuuden kehittyminen. Helsinki: VAPK-kustannus.

LINKKEJÄ

- www.earlylearning.fi
 - Sivustolta voi tilata S2-materiaalia
- papunet.net
 - Apuvälineitä (esim. kuvia) kommunikoinnin tueksi
- www.hel.fi/wps/wcm/connect/240c7f804a176e1e9484fc3d8d1d4668/8_tyokalupakki.pdf?MOD=AJPERES
 - Työkalupakki: Välineitä päiväkodin suomi toisena kielenä -opetukseen. 2004. Helsingin kaupunki.
- www.migri.fi
 - Maahanmuuttoviraston sivut
- www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/lait/varhaiskasvatus/esitteet_perheille
 - Varhaiskasvatus, Tietoa pienten lasten vanhemmille. Esite suomeksi, ruotsiksi, englanniksi, venäjäksi ja arabiaksi
- www.yhteisetlapsemme.fi/index.html
 - Yhteiset Lapsemme ry edistää eri tavoin monikulttuuristen lasten asemaa Suomessa ja toimii erityisesti maahanmuuttajalasten, ulkomailta adoptoitujen lasten ja lastensuojelun asiakkaina olevien lasten hyvinvoinnin puolesta.
- www.mll.fi/nuortennetti/monikulttuurisuus/
 - Tietoa monikulttuurisuudesta ja maahanmuuttajista
- www.vaestoliitto.fi/monikulttuurisuus/
 - Tietoa monikulttuurisuudesta
- www.islamopas.com/
 - Tietoa Islamista
- formin.finland.fi/public/default.aspx?nodeid=17195&contentlan=1&culture=fi-FI
 - Tietoa eri maista
- www.buddhalaisuus.fi/index.html
 - Tietoa buddhalaisuudesta
- www.uskonnot.fi/uskonnot/
 - Tietoa eri uskonnoista

LÄHTEET

Halme, K. & Vataja, A. 2011. Monikulttuurinen varhaiskasvatus ja esiopetus. Helsinki: Tammi.

Helsingin kaupungin päivähoiton suomi toisena kielenä (S2) -opetussuunnitelma. 2005. Saatavana:

[http://www.hel.fi/wps/wcm/connect/b089ba804a1563cc96a3f6b546fc4d01/05_12_ph.pdf?](http://www.hel.fi/wps/wcm/connect/b089ba804a1563cc96a3f6b546fc4d01/05_12_ph.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=b089ba804a1563cc96a3f6b546fc4d01)

MOD=AJPERES&CACHEID=b089ba804a1563cc96a3f6b546fc4d01

Järvenpään Suomi toisena kielenä -opetussuunnitelma varhaiskasvatukseen ja esiopetukseen. 2011. Saatavana:

http://www.jarvenpaa.fi/liitetiedostot/editori_materiaali/10455.pdf

Kivijärvi, T. 2011. Maahanmuuttajataustaisen lapsen ja perheen tukeminen. Teoksessa: E. Hujala & L. Turja (toim.). Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 246-259.

Lyytinen, P. Lapsen kielen kehitys ennen kouluikää. Lastentarha-lehti 1/2002.

Räty, M. 2002. Maahanmuuttaja asiakkaana. Helsinki: Tammi.

Sakko, S. 24.2.2012. S2-opetus varhaiskasvatuksessa -koulutus. Powerpoint-esitys.

Seinäjoki Meirän vasu. 2007.

Liite 1 Traumaattisen kriisin vaiheet (pakolaiset)

Suomeen tullessaan pakolaiset ovat saattaneet kokea ja näkeä hyvin raskaita asioita. Heillä voi olla takanaan traumaattisia kokemuksia, joista selviytyminen vie aikaa. Usein pakolaiset ovat asuneet vuosia pakolaisleirillä, jotka ovat heidän kotimaansa naapurimaassa. Pakolaisleireillä he asuvat niin kauan, kunnes he pääsevät Suomeen tai johonkin muuhun maahan, joka on sitoutunut vastaanottamaan pakolaisia. Pakolaiset eivät asu Suomeen tultuaan vastaanottokeskuksissa, vaan heidät sijoitetaan suoraan sellaisiin kuntiin, jotka ovat sitoutuneet ottamaan pakolaisia.

Jotta pakolaisia ja heidän tilannettaan voitaisiin paremmin ymmärtää myös varhaiskasvatuksessa, seuraavassa esitellään traumaattisen kriisin vaiheet.

1. Shokkivaihe

Shokkivaiheessa ei välttämättä pystytä ajattelemaan, että tapahtunut olisi edes totta. Osa saattaa täysin lamaantua shokkivaiheen aikana. Toiset taas saattavat reagoida shokkivaiheessa rajusti ja itkeä sekä huutaa. Kriisin aiheuttaneen tapahtuman kieltäminen on täysin normaalia tässä vaiheessa, kunhan se ei kestä liian kauan. Shokkivaiheessa ihminen tarvitsee voimakkaasti turvallisuuden tunnetta. Kriisin aiheuttajasta kerrotut asiat eivät välttämättä jää tässä vaiheessa mieleen. Tapahtuneesta puhuttaessa tuleekin olla rauhallinen sekä puhua yksinkertaisesti ja selvästi.

2. Reaktiovaihe

Reaktiovaiheessa ihminen alkaa tiedostaa muuttuneen tilanteen ja yrittää muodostaa kuvaa siitä, mitä on tapahtunut. Reaktiovaiheessa ihmisen mieli yrittää edelleen kieltää tapahtuneen. Kuitenkin tämän vaiheen aikana tapahtuneen merkitys lopulta tiedostetaan. Kriisin aiheuttanut asia tai tapahtuma palaa mieleen muistikuvina sekä hereillä ollessa että nukkuessa. Ruumiillisia oireita saattaa näkyä, kuten sydämen tykytystä, vapinaa, hikoilua sekä pyörrytystä. Tässä vaiheessa mieli alkaa käsitellä tapahtumaa. Reaktiovaiheessa ihmiselle tulee usein kova tarve puhua tapahtuneesta uudelleen ja uudelleen. Puhumisella onkin usein tärkeä merkitys toipumisen kannalta.

3. Käsittelevä vaihe

Tässä vaiheessa aletaan hyväksyä kriisin aiheuttama tapahtuma. Käsittelevä vaiheessa ihminen on valmis tekemään varsinaista surutyötä. Kriisin aiheuttaneet muutokset aletaan tiedostaa ja ihminen alkaa useimmiten pohtia omaa identiteettiään. Tässä vaiheessa voi esiintyä muisti- ja keskittymisvaikeuksia, ärtyneisyyttä sekä vetäytymistä sosiaalisista suhteista.

4. Uudelleen suuntautumisen vaihe

Uudelleen suuntautumisen vaiheessa kriisin aiheuttanut tapahtuma alkaa olla hiljalleen osa elämää. Tapahtuma ei unohdu koskaan, mutta sen kanssa aletaan oppia elämään. Hiljalleen elämänilo palautuu. Kriisi ei enää ole vaaraksi omalle mielenterveydelle, vaan se saattaa ennemminkin antaa lisää voimavaroja.

Liite 2 Kulttuurishokin vaiheet

Maahanmuuttajalla menee aikaa siihen, että hän sopeutuu uuden maan ympäristöön. Prosessissa on hyvin paljon samaa kuin minkä tahansa kriisin läpikäymisessä. Pakolaisten kohdalla puhutaan usein kulttuurishokin sijaan pakolaiskriisistä. Prosessi etenee jokaisen kohdalla hyvin yksilöllisesti. Vapaaehtoisesti maahan muuttaneiden on usein helpompi sopeutua uuteen maahan, kuin pakolaisten.

Kulttuurishokin vaiheet:

Kuherruskuukausivaihe: Henkilö on innostunut kaikesta uudesta ja on hyvin optimistinen sekä uskoo oppivansa maan kielen nopeasti. Pakolaisen päällimmäisenä tunteena voi olla tyytyväisyys turvalliseen ympäristöön pääsystä ja hän saattaa tietoisesti unohtaa kaikki ikävät muistot ja tunteet.

Torjuntavaihe: Henkilö suhtautuu uuteen kulttuurin vihamielisesti. Uuden elämän aloittamisen hankaluudet turhauttavat. Henkilö hakee tukea ja turvaa omasta kulttuuristaan sekä yli-ihannoi omaa kulttuuriaan. Pienistäkin vastoinkäymisistä voi syntyä voimakkaita reaktioita.

Tasapainonhakuvaihe: Henkilö tiedostaa ja hyväksyy tilanteensa tosiasiat. Tunteet eivät ole yhtä yksipuolisen myönteisiä kuin kuherruskuukausivaiheessa mutta eivät myöskään niin kielteisiä kuin torjuntavaiheessa.

Useamman kulttuurin hallintavaihe: Henkilö on omaksunut kahden eri kulttuurin kielen, arvot sekä tavat. Hän osaa elää tasapainoista elämää kahden eri kulttuurin välillä.

Liite 3 Yleisimpiä vieraita kulttuureja sekä niihin liittyviä uskontoja Etelä-Pohjanmaalla

Siirtolaisinstituutin julkaiseman Etelä-Pohjanmaan maahanmuuttajat -tutkimuksen (2011) mukaan Etelä-Pohjanmaalle on muuttanut eniten maahanmuuttajia Venäjältä ja Virossa. Näiden kahden maan jälkeen seuraavana tuli muut Euroopan maat (Puola, Saksa, Iso-Britannia). Neljänneksi eniten oli Afrikan ja Aasian maista tulleita. Lapsia tutkimukseen osallistuneilla oli kahdella kolmesta. Melkein puolet tutkimukseen vastanneista ovat tulleet Suomeen ja Etelä-Pohjanmaalle vuosina 2005-2008. Yleisimpiä syitä Suomeen muutolle olivat avioliitto ja työ. Pakolaisia tutkimukseen osallistuneista oli vain 3 prosenttia.

Venäjä: Maahanmuuttoviraston mukaan venäläisiä on ollut vuonna 2011 Suomessa 29 585. Venäjällä yleisin uskonto on ortodoksinen kirkko (n.75-80% väestöstä). Joulua Venäjällä vietetään 7. tammikuuta ja joulupukin tilalla venäläisillä on pakkasukko, joka jakaa lapsille lahjoja. Ortodoksisen kirkon merkittävin juhla on pääsiäinen. Venäjällä peruskoulu kestää 9 vuotta ja se on 7-17vuotiaille lapsille ilmaista. Venäläisten aikakäsitys on venyvämpi kuin suomalaisten. Venäläiset ovat myös hyvin vieraanvaraisia. Venäläinen ei voi ottaa lahjaa vastaan ellei hänellä itsellään ole antaa lahjaa takaisin muistoksi. Lähiyhteisö on venäläisille todella tärkeä ja siihen kuuluvat vanhemmat, appivanhemmat, lapset, lastenlapset, isovanhemmat, serkut, pikkuserkut, sedät ja tädit sekä lähimmät ystävät. Venäläisessä kulttuurissa nainen ei useinkaan kättele edes virallisissa tilanteissa. Kättelyn sijaan hän saattaa kumartaa kohteliaasti. Yleisesti venäläiset teittilevät aina toisiaan. Venäjällä on päivähoitojärjestelmä, jota hoitaa yleisimmin valtio ja kunnat.

Lähde: Ulkoasiainministeriö; Monikulttuurisen pedagogiikan sivusto; Suomi-Venäjä-seura

Viro: Suurin osa virolaisista ei tunnusta mitään uskontoa. Luterilaisuus on kuitenkin uskonnoista johtoasemassa. Peruskoulu kestää Virossa yhdeksän vuotta. Virossa on päivähoitojärjestelmä. Virossa on sekä kunnallisia että yksityisiä päiväkotia.

Lähde: Ulkoasiainministeriö

Afrikan maat: Pohjois-Afrikan yleisin uskonto on islam. Saharan eteläpuolella suurin osa on kristittyjä. Afrikan väestöstä 80% elää köyhyydessä. Afrikassa on ollut paljon sisällis- ja heimosotia ja Afrikassa on korkea rikollisuus. Joissakin maissa Afrikassa on jonkinlainen päivähoitojärjestelmä, mutta suurimmaksi osaksi päivähoitojärjestelmää ei tunneta. Esimerkiksi Etelä-Afrikassa on olemassa päivähoitojärjestelmä, mutta päivähoitoa tuottaa yksityiset palveluntuottajat ja päivähoito on melko kallista. Afrikkalaiset tavat ja arvot vaihtelevat hyvin paljon valtioittain. Lisäksi eroja on paljon kaupunkilaisten ja maalaisten välillä. Afrikkalaiset puhuvat paljon ja usein toistensa päälle. Ilmeillä ja eleillä on afrikkalaisille suuri merkitys. Afrikkalaiset suosivat epäsuoraa viestintää ja suora viestintä voi tuntua heistä ylimieliseltä ja loukkaavalta. Naisten tärkein tehtävä on olla äiti ja miehen tärkein tehtävä on ansaita rahaa. Tytöt ovat äidin apuna ja heidät sosiaalistetaan naisen ja äidin tehtäviin jo varhain. Useassa Afrikan maassa miehen moniavioisuus on sallittua. Hiv/Aids pandemiat ovat Afrikassa todella suuri ongelma.

Lähde: Ulkoasiainministeriö; Sarsama J. Afrika; Monikulttuurisuus työyhteisöissä -projekti

Arabimaat (mm., Marokko, Algeria, Tunisia, Libya, Egypti, Syyria, Jordania, Saudi-Arabia, Kuwait, Bahrain, Irak, Sudan): Arabit ovat yleisesti muslimeja. Arabimaissa tytöiltä ja pojilta edellytetään erilaisia asioita. Pojilla on joissakin asioissa enemmän vapauksia verrattuna tyttöihin. Yleisesti maaseudulla asuvat tytöt eivät käy koulua vaan ovat äidin apuna kotona. Pojat käyvät koulua ja saavat olla pitkään ulkona vielä koulupäivän jälkeen. Lapsien rankaisu tapahtuu sekä suullisesti että fyysisesti. Perheen isän kuoltua isovelji ottaa isän paikan ja äidin kuoltua isosisko ottaa äidin paikan. Halailu ja suukottelu kuuluvat normaaliin kanssakäymiseen. Yleisesti ihmisiä teititellään vaikka olisi tunnettu jo vuosia. Arabimaissa tunteita ei aina saa näyttää avoimesti, esimerkiksi vanhemmille ei voi näyttää vihaa. Opettajille ja vanhemmille ihmisille ei yleisesti sanota vastaan. Alastomuus, sukupuoliasiat, kuukautiset ja synnytys ovat asioita joista hävetään puhua. Joskus myös vastakkaisen sukupuolen kanssa keskustelu on vaikeaa.

Lähde: Monikulttuurisen pedagogiikan sivusto

Aasia: Laajimmalle levinnyt uskonto Aasiassa on islam. Hindulaisuus ja buddhalaisuus on myös erittäin vahvassa asemassa. Aasialaisessa kulttuurissa suvun merkitys on suuri ja ryhmään kuulumisen korostunut. Aasiassa ollaan hyvin hierarkkisia ja se säätelee esimerkiksi istumajärjestystä sekä puhejärjestystä. Vuorovaikutuksessa muiden kanssa suositetaan kohteliaisuutta, hillittyä käyttäytymistä ja jokaisen henkilökohtaista reviiriä. Etenkin Kauko-Idässä vältellään ei-sanana käyttöä. Ei-sanana käyttämättömyys voi aiheuttaa väärinkäsityksiä. Aasialaiset kätkevät tunteensa usein hymyn tai ilmeettömyyden taakse. Kasvojen säilyttäminen, eli henkilökohtainen kunnia ja onnistuminen, on aasialaisille ensiarvoisen tärkeää. Epäonnistumisella ja noloon asemaan joutumisella menetetään kasvot, joka on pahinta mitä voi käydä. Tämän vuoksi kanssakäymiselle onkin usein tarkat säännöt. Lahjojen antaminen merkitsee aasialaiselle ystävyyden osoitusta, kulttuurista arvontoa ja kiitollisuutta. Lahja annetaan aina kahdella kädellä ja kumartaen. Lahjoja ei avata lahjan antajan nähden.

Lähde: Monikulttuurisuus työyhteisöissä -projekti

Islam/muslimit: Islam on uskonto ja muslimi on henkilö joka tunnustaa islamin uskoa. Usein muslimit eivät halua lastensa osallistuvan kristillisiin tai ei-islamilaisiin juhliin/tapahtumiin. Ruoka-aineista muslimit eivät syö sianlihaa eivätkä veriruokia. Tulee muistaa, että esimerkiksi liivateessa ja margariinissa saattaa olla siasta valmistettuja ainesosia. Musiikissa muslimit eivät hyväksy sellaista musiikkia, jossa käsitellään epäislamilaisia asioita kuten huumeita, alkoholia tai sukupuolisuhteita. Muutoin musiikki on sallittua. On kuitenkin sellaisiakin muslimeja jotka suhtautuvat kokonaan musiikkiin kielteisesti. Yleinen periaate muslimeilla on kuvataiteessa, että ihmistä esittäviä patsaita tai muotokuvia ei tehdä. Tulee kuitenkin muistaa, että näiden sääntöjen noudattaminen riippuu täysin perheen suhtautumisesta uskontoonsa. Liikunnassa tulee muistaa, että muslimit eivät esiinny alasti tai alusvaatteisillaan toisen edessä. Tytöt eivät myöskään käytä niin sanottuja voimistelupukuja, vaan heillä on usein liikunnassa verkkarit ja t-paita. Jotkut muslimiperheet voivat olla myös sitä mieltä ettei heidän lapsensa saa osallistua uimahallikäynteihin. Islamissa pyhäpäivä on perjantai. Muslimeilla on pyhä paastokausi nimeltä ramadan. Paastoaminen kestää kuukauden. Ramadanin aikana ei syödä eikä juoda aina aamun sarastuksesta auringonlaskuun saakka. Lapset eivät osallistu paastamiseen. Lapsien katsotaan kuuluvan yleensä isän sukuun, jotenka erotilanteessa lapset jäävät useimmiten isälle. On mahdollista, että muslimi ei halua kätellä tai olla samassa tilassa kahdestaan toista sukupuolta edustavan kanssa. Muslimit rukoilevat viisi kertaa päivässä. Lasten ei tarvitse osallistua rukoilemiseen.

Lähde: Kallioniemi, A. & Luodeslampi, J. (toim.). 2008. Moniuskontoinen koulu oppimisympäristönä.; Rätty, M. 2002. Maahanmuuttaja asiakkaana.

Buddhalaisuus: Buddhalaisuuden tavoitteena on valaistuminen eli nirvana. Buddhalaisuudessa on viisi eri eettistä sääntöä, joita noudattamalla buddhalainen pääsee lähemmäs valaistumista. Näitä sääntöjä ovat: 1. Ei saa tuottaa vahinkoa muille eläville olennoille (ihmiset, eläimet, kasvit, usein buddhalaiset ovat kasvissyöjiä). 2. Mitään mitä ei ole vapaaehtoisesti annettu, ei voida ottaa. 3. Sukupuolisesta väärinkäyttäytymisestä tulee pidättäytyä (sukupuoliset halut tulee hallita niin ettei vahingoiteta itseämme tai muita ihmisiä). 4. Valheellisesta puheesta tulee pidättäytyä (hyväksy itsesi sellaisena kuin olet, ole suora ja avoin) 5. Mieltä ei saa sumentaa millään keinoin (esim. alkoholi ja huumeet, televisio, tietokonepelit). Meditaatio on buddhalaisille ensiarvoisen tärkeää.

Lähde: Helsingin buddhalainen keskus Triratna

Hindulaisuus: Hindulaisuudessa ei ole vain yhtä jumalaa vaan siinä uskotaan moneen eri jumalaan. Hinduista suurin osa on kasvissyöjiä, koska eläimen lihaa sekä verta pidetään epäpuhtaina. Lisäksi lehmä on hindulaisille pyhä eläin. Jotkut hindut saattavat kieltäytyä kokonaan ruoista, jotka ovat peräisin eläinkunnasta (esim. maito ja kananmunat). Alkoholia ja tupakkaa pidetään myös epäpuhtaina.

Lähde: Uskonnot Suomessa

Lähteitä, joissa lisää tietoa eri uskonnoista ja kulttuureista:

- www.moped.fi/ (Monikulttuurisen pedagogiikan sivusto)
- www.venajaseura.com/ (Tietoa Venäjästä)
- formin.finland.fi/Public/default.aspx? (Ulkoasiainministeriö, tietoa eri maista)
- www03.edu.fi/oppimateriaalit/aasia/ (Tietoa Aasiasta ja sen eri maista)
- uskonnot.fi/ (Tietoa uskonnoista, jotka toimivat tai ovat toimineet myös Suomessa)
- <http://www.edu.vantaa.fi/vasamanet/sisalto/afrikka/> (Tietoa Afrikasta)
- <http://estudio.edupoli.fi/moty/index.asp?bid=111&book=MoTy&id=715&kat=Etusivu> (Tietoa eri kulttuureista ja uskonnoista)
- Kallioniemi, A. & Luodeslampi, J. (toim.). 2008. Moniuskontoinen koulu oppimisympäristönä
- Rätty, M. 2002. Maahanmuuttaja asiakkaana.
- Häkkinen, A. & Mattila, M. 2011. Etelä-Pohjanmaan maahanmuuttajat.